

Ovidius: egy költő bűnei

Publius Ovidius Nasót, Róma ünnepezt költőjét, Kr. u. 8-ban Augustus császár száműzte Rómából. Sok nagy költő akad a világirodalomban, akiket egy meghatározó tragédia, sorsfordulat tett jó költőből nagyszerű költővé, s okozta azt, hogy a korábbi, talán egyenetlenebb alkotásokat is kedvezőbb világításba helyezte a későbbi nagy művek fénye. Ovidius nem tartozik ezek közé a szerzők közé, noha sorsfordulata az egyik legismertebb irodalomtörténeti sorsfordulat: a világ közepéből, egyenesen a császár akaratából a világ távoli pontjára kerül száműzöttként.¹ De ekkor Ovidius már nagy költő, addig írt műveivel is bőven jutott hely neki a klasszikusok sorában, noha valóban megkésettnek érkezett a római irodalom nagy aranykori generációja után. Vergiliusnál majdnem három, Horatiusnál bő két évtizeddel volt fiatalabb. Ő pontosan tudta, hogy már nem járható az út, amelyen idősebb kortársai jártak, akiknek meghatározó élménye volt a polgárháború és az augustusi konszolidáció. Új formát ugyan nem kellett keresnie, de új témát és új megközelítést igen. Ez az új téma, amely áthatja az egész életművet, a szerelem, és az új szemlélet, a játékosság és bizonyos komolytalanság, amely ugyan nem hiányzott teljesen a korábbi nagyok költészetéből, de ilyen mértékben csak Ovidiusra jellemző.² Ez a könnyedség páratlan költői, vagy inkább verselői virtuozitással párosult. A rómaiak közül talán senkinek az ajkáról nem folytak olyan könnyen a verssorok, mint Ovidiuséről, s ez bizony meglátszik a költeményein is, amikor ugyanazt a gondolatot variálja és mondja el újra más szavakkal. Ez a fajta önisméltés, az egyszer megtalált téma ilyen túlburjánzó taglalása szintén rá a legjellemzőbb. Ovidius élete ebben a felhőtlen könnyedségben telt volna el, ha nem jön a száműzetés Tomiba. Éles cezúra az életben és az életműben, hiszen éppen akkor írt műveit nem tudta befejezni vagy készre csiszolni.³ Saját állítása szerint emiatt a császári döntés miatt nem fejezte be az Átváltozásokat (*Metamorphoses*) és a Római naptár (*Fasti*) című művét: ez utóbbi félig készült el, az előbbinél csak a végső simítás maradt hátra. Az éles törés után újabb, más típusú művek születnek, amelyek középpontjában nem a régi, könnyed Ovidius áll,

1 Az utóbbi időben elterjedt az a felfogás, hogy a száműzött költő csak Ovidius egyik kitalált szerepe, s a költőnek valójában sohasem kellett elhagynia Rómát. Ld. W. W. EHLERS, *Poet und Exil: Zum Verständnis der Exildichtung Ovids*, Antike und Abendland, 1988/1, 144–157; Laurel FULKERSON, *Ovid: A Poet on the Margins: Classical world*, London, New York, Bloomsbury Academic, 2016, 19. Magyarul a lehetséges megközelítések alapos összefoglalását adja CZEROVSZKI Mariann doktori disszertációjában: „... sumque argumenti conditor ipse mei...”: Ovidius pontusi elégiái narratív pszichológiai megközelítésben, kézirat, Szeged, 2008, 6–16, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1309/3/czrovszki_disszert%C3%A1ci%C3%B3__pdf.pdf

2 A Kr. u. I. század meghatározó szónoka, Quintilianus így ír róla az *Institutio oratoriában*: „Lascivus quidem in herois quoque Ovidius et nimium amator ingenii sui, laudandus tamen partibus.” („Pajkos bizony Ovidius a hősi költeményekben is, és túlságos szerelmese volt saját tehetségének, mégis vannak dicséretre méltó részletei.”)

3 OVIDIUS, *Tristia*, 2, 549–552.

hanem a száműzött, otthonától elszakított költő, akinek minden vágya, hogy újra visszakerüljön a Városba. Ebből az állapotból fakadtak a *Tristia* – magyarul *Keservek* – és az *Epistulae ex Ponto* – magyarul *Pontusi levelek* – című elégiakönyvek. Nincs lehetőség a száműzetésben írt teljes korpuszt végigtekinteni, így csupán egyetlen, igaz, hosszú költeményt emelek ki, amelyet még az is különösen fontosá tesz, hogy ebben a költeményben árulja el Ovidius, mely két oka volt száműzetésének. A megnevezett két ok latinul *carmen et error*, ami magyarul annyit tesz: *költemény és tévedés*. Nézzük tehát a *Tristia* II. könyvét, amely egyetlen, 578 soros költeményből áll, amely Ovidius legteljesebb apológiája, amelyben Ovidius megpróbálja meggyőzni Augustust arról, hogy nem érdemelte meg ezt a szigorú büntetést.

Ovidius célja egyértelmű: Augustus vagy vonja vissza teljesen a száműzetéséről szóló határozatot, vagy ha ez nem lehetséges, akkor legalább engedje közelebb Rómához a világ végéről, valami embe-ribb, civilizáltabb helyen jelölje ki számára a száműzetés helyét. Ennek a célnak elérése végett ebben a költeményben Ovidius többféle stratégiával is megpróbálkozik. Túlságosan messzire vezetne, ha valamennyi, az apológiában alkalmazott fogását számba vennénk, így a nagyívű költeménynek csak három olyan vonatkozását emelem ki, amely köré az érvelés valamennyire csoportosítható: az egyik Augustus alakja, a másik önmaga, Ovidius, nem is a költő, hanem a római polgár, a harmadik pedig általában az irodalom, ami alatt részint a klasszikus görög és római szerzők műveit, illetve hangsúlyozottan a kortárs, vagyis római aranykori szerzőket kell érteni.

Nézzük ezeket a stratégiai területeket sorrendben.

Ovidius szavai szerint teljesen egyértelmű, hogy a száműzetés Augustus személyes döntése volt, vagyis nem gonosz tanácsadók, féltékeny vetélytársak, udvari intrikák, mindenféle aljas mesterkedés következménye. Ha tehát a princeps szuverén módon rendelkezett, akkor nem lehet másokat okolni, és nem is lehet közvetítőkhöz folyamodni, mint ahogy néhány évtizeddel később a Corsicára száműzött Seneca tette, aki nem közvetlenül Claudiushoz folyamodott a visszatérése érdekében, hanem annak egyik nagyhatalmú szabadosának hízelgett – eredménytelenül.⁴ Ovidius és Augustus azonban közvetlenül álltak szemben egymással. Ennek az ellentétnek lehetett személyes vonatkozása is, erre utalhat az *error* (tévedés) kifejezés, amit – ha az a princepsset közvetlenül érintette – jó okkal hallgatott el Ovidius.⁵

Miután a *captatio benevolentiae* (a jó akarát megnyerése) retorikai kötelezettségének eleget tett és kijelentette, hogy Augustus döntését nem vitatja, mert jogosnak és megérdemeltnek tartja, először a princeps *bocsánatáért* esdekel. Ennek a jelentősége nem véletlen: az a római erény, amelyre itt Ovidius appellál, a *clementia*, vagyis a *nagylelkűség*, amely a megsértett személy részéről a megsértő irányában a bűnbocsánat aktusában nyilvánul meg.⁶ Ez a *clementia* nem azonos a keresztény megbocsátással. Politikai filozófiájának központi elemévé először Caesar emelte, aki sokszor hivatkozott arra, hogy ellenfeleinek minden ellene irányuló áskálódásuk vagy nyílt ellenszegülésük után is készségesen megbocsátott.⁷ Ez a *clementia* fontos szerepet kapott Augustus principatusa alatt: amikor

4 Ld. SENECA, *Consolatio ad Polybium*.

5 A száműzetéssel kapcsolatos spekulációk alapos összefoglalása: John C. THIBAULT, *The Mystery of Ovid's Exile*, Berkeley, Los Angeles, University of California Press, 1964.

6 SENECA, *De Clementia*, ed. Susanna BRAUND, Oxford, Oxford University Press, 2009.

7 BALÁZS György, *Clementia Caesaris*, Bp., ELTE, 1972.

a senatus arany díszpajzsot adományozott neki, azon – az uralkodói erények között – szerepelt a *clementia*, a nagylelkűség.⁸ Később pedig ennek a megkegyelmezésnek a római politikai gyakorlatban és ideológiában még komolyabb szerep jutott, amit jól mutat, hogy a már említett Seneca éppen erről írt kézikönyvet tanítványának, Nerónak akkor, amikor az a császári trónust elfoglalta.⁹

Ovidius mindenesetre ezt az erényt már a büntetés pillanatában fölfedezi:

Büntetél, de kegyes voltál, nem volt az ítélet,
nem volt oly súlyos, mint vártam remegőn.¹⁰
(Cuius in euentu poenae clementia tanta est,
uenerit ut nostro lenior illa metu.)

8 Walter EDER, *Augustus and the Power of Tradition = The Cambridge Companion to the Age of Augustus (Cambridge Companions to the Ancient World)*, ed. Karl GALINSKY, Cambridge, MA, New York, Cambridge University Press, 2005, 24.

9 SENECA, *De clementia*; magyarul: *A nagylelkűségről*, ford. SZŐKE Ágnes, Bp., Seneca, 1997.

10 OVIDIUS, *Tristia*, 2, 125–126. (A magyar fordítást a következő kiadás alapján idézem: OVIDIUS, *Keservek*, vál. TERAVAGIMOV Péter, Bp., Magyar Könyvklub, 2002. E kötetben a 2. könyv ERDŐDY János fordításában szerepel.)

Ahhoz, hogy meggyőzze Ovidius Augustust, vele szemben is gyakorolja a *clementia* erényét, az istenek példáját hozza föl, mintegy ezzel is ráerősítve Augustus isten-voltára, amelynek az előké-szítése, főleg Caesar apoteóziisa után, már nagy erővel zajlott. Ebben főleg természeti képeket hív segítségül Ovidius:

később mégis megkönyörülnek az isteni lények,
foszló felhőkből tisztán kél ki a nap,¹¹

Az istenekkel való párhuzam azonban veszélyeket is rejt magában. Ovidiusnak kisujjában volt a görög-római mitológia, s bármilyen emberi élethelyzetre könnyen talált szimbolikus vagy metaforikus párhuzamot az istenek történeteiből. Ez a helyzet jelen esetben is. A mitológia egészen mást tanít Ovidiusnak, mint amit Augustustól elvár. Saját hibájáról így ír:

Mért láttam valamit meg? Mért nyílt bűnre szemem? Mért
estek az ismeretes vétkeim ostobamód?
Actaeon is véletlen látta Diána mezítlen
testét, és a kutyák zsákmányául esett.
Szándék nélküli bűnt büntetnek az égi hatalmak,
sértett istenség irgalmat sosem ad.¹²
(*Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
nec ueniam laeso numine casus habet.*)¹³

Ovidius jó okkal ingadozik Augustus emberi és isteni arca között. Ha ember, megbocsáthat, ha isten, örökre megkeményíti magát. Ovidius maga sem tudja eldönteni, kihez föllebbezzen. Olyan ez, mintha nem tudná eldönteni, hogy embert vagy istent lásson-e Augustusban. A visszatérés reménye érdekében istennek kellene látnia, s ha istent lát benne, akkor a császár – hiszen az istenek már csak ilyenek – nem fog megkegyelmezni, nem fogja meghallgatni, mert megsértette. Ovidius tehát, amikor Augustus meghatározatlan, illetve kétarcú személyére appellál, csapdahelyzetbe kerül, bárhogya dönt is, önmaga ellenében fog dönteni. Ovidius pontosan érzékelte ezt a csapdahelyzetet, ezért megpróbál kikecmeregni belőle. Csakhogy nem sokkal jobb az sem, ahogy ezzel megpróbálkozik. Egyfelől kicsinyíteni kívánja az elkövetett bűnök vagy tévedés nagyságát. Elismeri, majd véletlennek mondja, amivel végül is azt kockáztatja, hogy indirekt módon igazságtalannak mutatja Augustust. Ebből a szempontból lenne jobb a nagylelkűségre appellálni. A másik lehetőség önmaga és művei jelentőségének a hangsúlyozása. Ennek a bevezetője az, hogy Ovidius megismétli az ellene fölhozott vádat:

csúf ez a vád: hogy
ronda ledérségek rossz tanítója vagyok.¹⁴

11 OVIDIUS, *Tristia*, 2, 141–142.

12 *Uo.*, 103–108.

13 *Uo.*, 107–108.

14 *Uo.*, 211–212: *Altera pars superest, qua turpi carmine factus/ arguor obsceni doctor adulterii.*

Majd így folytatja:

Egy s más megtévesztheti még az isteni lényt is,
túl kicsi sok dolog ám arra, hogy észrevehesd.
Juppiter is, ki az istenek és a nagy ég ura, apró
dolgokban nem ítél és ilyet észre se vesz.
Így, amikor te a tőled függő földre tekintesz,
nagy gondok mellett eltörpül a kicsiny.
Elhanyagolnád ország dolgát, nagy fejedelmem,
csak hogy elolvassad distichonjaimat?¹⁵

Mi ezzel az érveléssel a baj? Amikor ezt hangsúlyozza, tulajdonképpen ugyanúgy félreérti Augustust, mint a *clementia*, vagyis a *nagylelkűség* tekintetében. Ovidiusnak az addigi példák alapján tudnia kellett, hogy Augustus nem nagylelkű, hanem kifejezetten bosszúálló természetű volt.¹⁶ Bosszút állt nagybátyja, Caesar gyilkosain, és bosszút állt az ellene összeesküvőkön, és még Cornelius Galluson is, kora egyik legnagyobb hatású költőjén, aki példaképe volt Vergiliuséknak is. A megbocsátás, megkegyelmezés egyáltalán nem volt jellemző Augustusra, és ezt a kegyetlenséget még a környezete is súlyosbította. És ugyanez a helyzet az előbb idézett érveléssel is. Ovidius azzal, hogy jelentéktelennek és a princepsre váró feladatokhoz nem méltónak mutatja a műveinek az olvasását, éppen egy saját maga állította csapdába sétál bele. Augustus ugyanis igen szívesen foglalkozott irodalommal, és szeretett is ítéletet mondani irodalmi kérdésekben. Jó példa erre, hogy Vergilius felolvasta neki a *Georgicát*, akkor, amikor Augustus éppen egy keleti hadjáratról tért vissza, majd a még befejezetlen *Aeneis*, Vergilius nagy eposza a hagyomány szerint az ő parancsára menekült meg attól, hogy lángok martaléka legyen, de ő döntött arról is, hogy Iulius Caesar irodalmi hagyatékából mi az, ami kiadható, és mi az, aminek örökre feledésbe kell merülnie. Augustus élénken érdeklődött tehát az irodalom és az irodalom dolgai iránt, sőt rendelkezett irodalmi és esztétikai érzékkel, ami például Maecenas stílusának a kritikájában is megnyilvánult. Tévéton járt tehát Ovidius, amikor művei olvasását egy princepshez méltatlannak igyekezett beállítani. Hiába kevert bele Ovidius dicséretet, Augustus minden bizonnyal a költő tévedésének tartotta azt, ha ezt olvasta:

Fáradozol, hogy a várost szépítsd és, hogy a törvényt
védd s hozzád méltó erkölcsökre ügyelsz.
nem jut a békéből néked, mi a nemzeteidnek
adtál s nyugtalanul vívod a háborúkat:

15 *Uo.*, 213–220.

16 Suetonius jegyezte föl róla a következőket: „Antoniust, aki még utoljára kísérletet tett a kibékülésre, öngyilkosságba kergette, és holttestét meg is szemlélte. Cleopatrához, minthogy mindenáron szerette volna diadalmenete számára életben tartani, elhívott néhány psyllost, hogy szívják ki testéből a mérget; az a hír járta ugyanis, hogy kígyómarástól pusztult el. Augustus a királynőt Antoniusszal közös sírba temettette, s a sírmléket, melyet még ők kezdtek maguknak építtetni, befejeztette. A fiatal Antoniust, Fulvia két fia közül az idősebbiket, erőszakkal elhurcoltatta az isteni Julius szobrától, ahová az sok hiábavaló könyörgés után menekült, és meggyilkoltatta. Caesariont, akiről Cleopatra azt hírsztelte, hogy Caesar fia, ugyancsak menekülése közben ölette meg.” (*Augustus*, 17, Kis Ferencné fordítása)

meg sem lepne, ha ennyi tehernek gondjai közt nem
olvastad volna még soha verseimet.¹⁷

Ovidius – jól látható módon – több oldalról is megpróbálja kikezdeni Augustus ítéletét, de közben csupa olyan vonást ruház Augustusra, amely nem jellemző rá, vagyis inkább egy eszményi princeps alakja bontakozik ki abból, amit Ovidius elvár Augustustól, mintsem a hús-vér Augustus. Ebből a szempontból ez az apológikus költemény akár *panegyricus*-nak, vagyis dicsérő költeménynek, de méginkább *fejedelmi tükör*nek tekinthető, amelynek szerzője az idealizált princeps könyörületességében reménykedik.

Mindeközben önmagát vétkes, bűnbánó és szerencsétlen áldozatnak mutatja be Ovidius. Noha elismeri bűnösségét, amit magáról mond, az éppen ártatlanságát kívánja hangsúlyozni, vagyis inkább költői munkásságának ártatlanságát, hiszen az *errorral*, tévedésével, amelyet Actaeon történetével illusztrál, érdemben nem foglalkozik. Ovidius kiindulópontja kettős. Ember és költő. Emberként feddhetetlen, költőként pedig félreértették, hiszen a látszólag frivol tartalom aranyfedezetét egy tisztességes emberi élet adja. Élet és irodalom tehát nem fonódik össze az ő esetében, hanem élesen szembenáll egymással. Ovidius mindezt így jelenti ki:

Írtam bár buja és csiklandós verseket, ámde
még rossz pletykabeszéd sem szennyezte nevem,
[...] Hidd el: versem más, mint jellemem, itt a különbség:
életem erkölcsös, Múzsám ajka ledér.
Költött és kitalált nagyrészen mind, amit írtam.
Bátrabb sokszor a mű, mint írója maga.
Nem bűnösnek a titka a könyvem, szórakozást nyújt
és a közönségnek ízléses csemegét.¹⁸

Ovidius tehát, miközben saját ártatlanságát hangsúlyozza, egyben reflektál az irodalomértés egy ősi és ma is létező problémájára, vagyis a szerző és a mű szoros összekapcsolására. A költő nyilvánvaló módon azt állítja, hogy Augustus félreértette a művét, és a mű helyett, bár az is teljesen ártatlan volt, az alkotót büntette. A maga mentségére fölhozott érvelés itt megint Augustus ellen fordul, vagyis azt sugallja, hogy Augustus nem tud különbséget tenni alkotó és alkotás között, vagyis burkoltan azzal vádolja a császárt, hogy dilettáns olvasó.

Azt hiszem, hogy az eddigi példák is elég jól mutatták, hogy Ovidius – minden rétorikai képzettsége ellenére is – csapnivaló ügyvéd, aki úgy védelmezi magát, hogy közben indirekt módon folyamatosan a másik inkompetenciájára utal, és nem vet számot annak igazi természetével. Egyfelől félreérti Augustust, másfelől újra és újra meg is sérti, még úgy is, mint olvasót, miközben magát makulátlannak és a véletlen ártatlan áldozatának mutatja.

Ehhez járul az előadás elején említett harmadik stratégiai terület, az irodalom, ami persze összefügg azzal is, amit Ovidius a félreolvasó Augustusról mondott. Az apológikus elégia utolsó részének

17 OVIDIUS, *Tristia*, 2, 233–238.

18 *Uo.*, 349–350, 353–358.

gerincét egy általános és egy kortárs irodalmi áttekintés adja. Ovidius először igen lecsupaszított áttekintését adja a klasszikus költészetnek:

Végre is: én egyedül írtam csak tán szerelemről?
S bűneimért egyedül hordjam a bűn tudatát?¹⁹

– kezdi Ovidius, majd, hogy csak a legfontosabb részt idézzem, így folytatja:

Házasságnak csúf bomlása az Ilias, ebben
harcra kel egy nőért a szerető meg a férj,
Chryseisért gyúl lángra a férfi, a büszke vezérek
elrablott lányért szítnak örök haragot.
S vajjon más az Odysseia, mint: történet a nőről,
kit zaklat kérők vágyódó serege?
Maeonides elmondja, Venusnak s Marsnak a testét
fajtalan ágyra miként abroncsolta a férj;
honnan tudhatnók, ha Homéros nem teszi hírré,
két istennő egy férfuért hogy eped.²⁰

De nemcsak Homéros eposzait egyszerűsíti le Ovidius a szerelemre, hanem így tesz a nagy klasszikus tragédiákkal is, a *Phaidrával*, a *Médeiával*, de még Philoméla tragikus sorsát is földidézi.

S a maga védelmében nemcsak a klasszikusokat nem restelli kiforgatni, de a kortársakat sem kíméli. Nem marad ki a szenvedélyes Lucretius, a vad Catullus, a lágyszavú Tibullus és a heves Propertius sem, hogy csak a legismertebbeket említsük. Ovidius azzal takarózik, hogy vagy ők sem voltak jobbak nála, vagy még rosszabbak is voltak, mint ő, és költészetük merészsége messze meghaladta az övét. Az aranykor legnagyobbjai közt csak Horatiusról hallgat, rajta – úgy látszik – nem talált fogást, Vergiliust pedig nem említi név szerint, csak eltéveszthetetlenül utal rá:

Ám „fegyver s a vitéz” költője is íme, bedugta
Dido ágyába fegyverestől a vitézt,
és az egészből ezt olvassák legszivesebben,
ezt a szerelmet, amit nem fűz össze a frigy...²¹

Ráadásul a latin szövegben itt még külön utalást is tesz Augustusra, amikor Vergiliust csak mint *felix tuae Aeneidos auctor* nevezi meg, vagyis a *te Aeneised szerencsés szerzőjének*. Ovidius, amikor a klasszikusokat és a kortársakat a szerelmi tematika felől olvassa, hogy egy manapság népszerű kifejezéssel éljek, természetesen szellemes kulcsot kínál ezekhez a művekhez. Ugyanakkor persze – a saját érdekében – el is ferdíti, azt mondhatnánk, *elbagatellizálja* ezeket a műveket. Mert természetesen

19 *Uo.*, 361–362.

20 *Uo.*, 371–380.

21 *Uo.*, 533–536.

nem vagy nemcsak, vagy főleg nem arról szólnak ezek a művek, amelyeket Ovidius fölsorol. Nem ennyi sem az *Ilias*, sem az *Odysseia*, sem az *Aeneis*. Ezt, persze, nagyon is jól tudta Ovidius.

Tanulmányom címében a *carmen et errorra* utalva egy költő bűneit ígértem. Ovidius szerint az ő *carmen*jei, ahogy ő maga is, vétkesek. Az *error*ról viszont hallgatott. Mégis azt hiszem, hogy ez az apológia, a *Tristia* második könyve, pontos képet ad arról, miben hibázott Ovidius az ember és a költő. Ez jóformán nem is bűn volt, hanem hiba: oly mértékben volt saját költői tehetségének rabja (*amator ingenii sui* – ahogy azt Quintilianus mondta), hogy talán észre sem vette, hogy miközben védekezett, újabb veszélyt idézett a fejére. Nem ismerte föl Augustus valódi természetét: azt hitte, hogy ha eljelentékteleníti a vétségét, s egy kiforgatott olvasattal félrevezeti a dilettáns olvasónak vélt princeps-et, sikert fog elérni. Azt hiszem, igazából sohasem hitte el, és éppen ezért nem is értette meg, hogy őt, a nagy költőt hogyan lehetett száműzni Rómából. Még akkor is virtuozitása foglya, amikor éppen a vesztét okozó költői attitűdjétől kellene megválnia. De nem tud más lenni, és ezt Augustus, ha olvasta a száműzetésben írt elégiákat, pontosan látta. Ovidius teljességgel javíthatatlan volt.

Ennek az apologikus elégiának az elején ezt írja Ovidius:

szellemem és művem hozta fejemre a gyászt²²

és

művem műve csupán, hogy vétkes vagyok én.
(... ingenio est poena reperta meo.)²³

Igen, így van. Mindkettő igaz. De Augustusnak azt kellett látnia, hogy ez az *ingenium* Ovidiust oly mértékben meghatározta, hogy nem volt olyan téma, amelyet ne ezen az *ingenium*on keresztül látott volna. Az Ovidius által idézett nagyok, Homérostól Vergiliusig egészen máshogy látták azokat a témákat, például a szerelmet, amelyet ő, Ovidius is megverselt. S ezt pontosan érzékelt Augustus, aki alighanem korának legfigyelmesebb Ovidius-olvasója volt. Ovidius legfőbb bűne, vagy inkább hibája (*error!*), hogy ezt nem vette észre. Így lett az apológiának szánt költeményből valóságos beismerő vallomás.

22 Uo., 2.

23 Uo., 12.

